

VURBERG.

Krajepisno-zgodovinska črtica.

Spisal

Matej Slekovec,

župnik pri Sv. Marku niže Ptuja.

(Ponatisek iz „Slov. Gospodarja“.)

S podobo Vurberga.

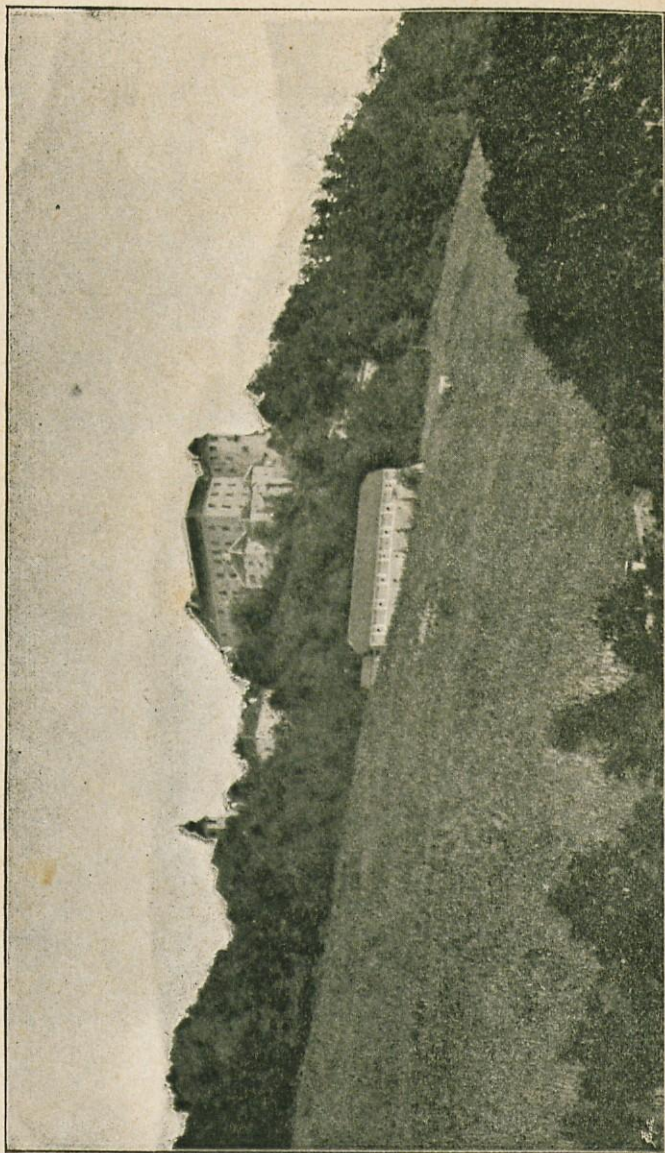

V Mariboru 1895.

V zalogi pisatelja. — Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru.

VURBERG.

Krajepisno-zgodovinska črtica.

669.

Spisal

MATEJ SLEKOVEC,

župnik pri Sv. Marku niže Ptuja.

(Ponatisek iz „Slov. Gospodarja“.)

Z jedno podobo.

V Mariboru 1895.

V zalogi pisatelja. — Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru.

2 57044

S-10.676 1D

30. 8. 1967

UVOD.

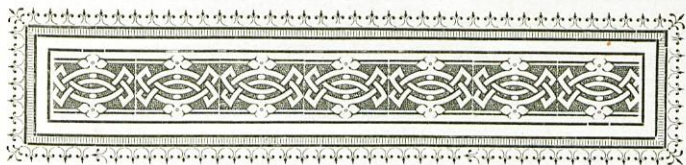
Med najlepše in najrodovitnejše kraje na slov. Štajarskem z mirno vestjo prištevamo Slovenske gorice, ki se enako valovom razprostirajo med Muro in Dravo. Prijazne doline z bujnimi travniki, rodovitnimi njivami, zelenimi hostami in sadovnjaki se vrstijo z griči in hribi, na katerih zori žlahtna vinska kapljica, in kamorkoli se ozre tvoje oko, povsod zagleda znamenja rodovitnosti in blagostanja.

Na skrajni južni meji Slovenskih goric, v sredini med Mariborom in Ptujem beli se na visokem, precej strmem hribu tik deroče Drave obširno zidovje starega gradu z lično cerkvico ob strani. Glej, to je slávni Vurberg, ki kot nema priča iz starodavnih časov z nekakim ponosom gleda s Kačnjaka tje dol po širokem Dravskem polju ter vabi potovalca, naj pride in si ogleda njegove znamenitosti ter se razveseli nad krasnim, dá — čarobnim razgledom, ki se od ondot odpira.

Pojdi torej, dragi čitatelj, z menoj po gladki okrajni cesti, ki drži iz Ptuja za gradom proti severozahodu in čez dve pičli uri bova po divni dolinici, katero Grajena namaka, dospela do lične vurberške učilnice, stoječe v tihi samotiji tik velike ceste na desni strani. Nekoliko korakov od nje kreniva pri križu na levo stran ter korakajva po uglajeni pešpoti v prijetnem gozdu naprej, in kmalu bova dospela na vozno cesto, ki Źrži od grajšćinske pristave h gradu. Ko sva na tej precej strmi cesti zapustila za seboj kakih 300 korakov, dospeva iz hoste na majhno ravnino s prostim razgledom v daljino. In na tej ravnini stoji na desni snežnobela cerkev Mater božje, na levi pa se na vrhu hriba vzdiguje vurberškega gradu zidovje.

Povabim te torej, dragi čitatelj, da stopiš z menoj v grad ter si ogledaš njegove znamenitosti. In ker vem, da te bode tudi mikalo, zvedeti kaj o zgodovini gradu in njegovih lastnikov, hočem tudi v tem oziru ustreči tvoji radovednosti.

I.

Grad. *)

Da dospeva h grajskim vratom in od tam v grad, voliva ali pešpot ali pa vozno cesto. Pešpot vodi naju med žitnico, ki je ob enem sodarnica, orožnica, ledenica itd., in med zelinjakom in cvetnjakom po 70 stopnicah navzgor, vozna cesta pa nama ostaja na levi strani.

Ko sva napravila kakih 100 korakov, stojiva že pred glavnim vhom srednjeveškega gradu. Ta glavni vhod je obsenčen z velikanskimi orehi. Na levi strani ga varuje močno predzidje z dvema velikima topoma in dvema manjšima, dolgima »poljska kača« imenovanimi, ki se prištevata najstarejšemu in najznamenitejšemu topovju vse Štajarske iz prve polovice 15. stoletja. Zadnjikrat sta, kakor pravijo, zahrumela o priliki sklenjenega miru l. 1814.

Skozi ta severna vrata prideva na prostoren predvor, ki je na vzhodni strani omejen s polukrožnim močnim zidom z linami za streljanje, na južno-zahodni in severni strani pa z raznimi poslopji. V sredini predvora nahaja se okoli 80 metrov globok studenec, iz

*) Po G. Budinsky, Schloss Wurmberg, in J. A. Janisch, Top.-stat. Lexikon v. St., III., 1398.

katerega se vlačí voda s pomočjo samotěžnega kolesa, ki meri več metrov v premeru. O tem studencu pripovedujejo, da sta ga izkopala dva k smrti obsojena hudodelnika ter si s tem življenje rešila. Neki obok, ki globoko v studencu podpira pečino, dal je povod govoricí, da je od tod peljala podzemeljska pot v Rače, kjer so se v 17. veku zbirali zarotniki zoper cesarja.

Po 39 stopnicah podajva se v zgornje nadstropje omenjenega predzidja s topovi, kjer je videti streha za zvon, ki je svoje dni tukaj visel in ob času nevarnosti ljudi vkup klical. Od tod prideva skozi duri na zahodni strani v logarjevo stanovanje, pod katerim je mnogo nekdanjih ječ. Na severni strani pa dospeva skozi temen vhod v najstarejši oddelek gradu, — v prvotni grad. Njegov dvor je obdan z raznimi oboki in mostovži, kinčanimi z grbi grofov Attemsov, Lambergov in Stubenbergov. V kamnati stopnici kapnice se nahaja relief, predstavljajoč šest moških oseb v jako naivni (priprosti) obliki, ki pa je že precej poškodovan.

Grad, postavljen v pravokotu z dvema nepravilnima nadstropjima, je, kakor kaže različna zidava, zidan deloma v starejši, deloma pa v novejši dōbi. Veliki stražni stolp na južni strani je, kakor severni del gradu, postavljen najbrž od Stubenbergov v 15. veku, južnozahodni del pa v sredini ali proti koncu 17. veka.

* * *

V gradu je 49 sob, pripravnih za stanovanje in še mnogo drugih majhnih prostorov. Pritlični prostori so za pisarno in stanovanje grajskega oskrbnika ter za gospodarske namene, 22 sob v prvem nadstropju je pa za grajščaka in njegovo družino. V teh najdemo pred vsem v obednici (št. 5.) lepo pohištvo v renesanskem slogu, naphane živali, umetno izdelane vrče iz ila itd. V majhni, z rudečimi preprogami prevlečeni dvorani (št. 6.) vidimo zanimive slike, med temi barona Wolkensteina in Rottenegga z letnico 1616 in z rodbinskim grbom; potem neko Marijo »Laimaulin«, baronico, roj.

grofico Wolkenstein in Rottenegg, v priprosti meščanski noši, z letnico 1638; bila je najbrž soproga leta 1667. umrlega Jurija Güntherja Herbersteinskega. Nadalje najdemo ondi z bronom prevlečeno oprsje iz malca, predstavljajoče bivšega deželnega glavarja na Štajarskem, grofa Ignacija Attems, potem lepo pohištvo v renesanškem slogu, krasna ogledala v izrezanih okvirjih in več drugih dragocenih stvari.

V sledeči sobi (št. 7.) nahajajo se večinoma predstave iz domačega življenja in podobe živalij, med temi nekega 86 funtov težkega bobra, katerega so l. 1643. v Vurbergu ujeli, in tri kopije dvajnajsterih najljubših konjev nekega Herbersteina.

Soba v stolpu ima po novi šegi izrezano pohištvo, razne posode iz porcelana iz 17. stoletja, osem ovalnih slik nekdanjih lastnikov vurberškega gradu, potem lepa beneška zrcala in krasne svetilnike. Iz te sobe se pride na mostovž. Sobe od 1. do 14. številke so deloma spalnice sedanjega lastnika, deloma pa izbe za posle in tuje. V spalnici št. 4. ste dve znameniti sliki, katerih ena predstavlja grofa Karola Wolkensteinskega z letnico 1641.

V tem nadstropju je tudi grajska kapelica, slikana v gotiškem slogu. V njej ni nič znamenitega in človeku se dozdeva, da je v kaki navadni sobi, prirejeni za božjo službo. Kapelico je dal postaviti Gašpar Stubenberški početkom 16. veka, lavantinski škof Lenart Pewelr pa jo je dne 26. avgusta l. 1510. posvetil v čast sv. Florijanu, sv. Frančišku in sv. Ani.¹⁾

Dne 8. januarija 1687 je sekovski škof Janez Ernest vsled prošnje stare in bolne udove grofice Marije Herbersteinske dovolil, da se sme za čas njenega življenja služiti v tej kapelici sv. maša. Po smrti imenovane grofice je njena hči Kristina Krescencija februarja 1687 dobila enako dovoljenje »ad dies vitae«. ²⁾

* * *

¹⁾ in ²⁾ Kn. šk. arhiv v Mariboru.

Po velikem hodniku, ki je okrašen s 13 podobami natorne velikosti, predstavljajočimi štiri dele sveta, dosepeva v drugo nadstropje s 14 sobami. V teh sobah je dokaj zanimivega za zgodovinarja, posebno slike iz 17. stoletja, katere je nabral najbrž nekdo iz Herbersteinove rodovine. Izmed teh omenimo slike Mehmeda Apaffi, kneza erdeljskega 1666, sultana Ahmeda, Mustaphe, paše v Alepu, Hassana paše, vezirja v Budi, Covanskija, moskovitskega generala, Ahmeda Chiray-a, tartarskega generala, Sapiette, vlaškega generala, Sefer Haziz age, velikega vezirja, Jennisgenca, generala Kozakov, in več drugih slik, ki se nahajajo v sobah št. 25. in 26.

V naslednjih sobah (št. 27. in 28.) so slike, ki predstavljajo razne noše; v zadnji sobi se nahajajo tudi razne skupine in glave serajlskih gospâ, dalje Pan z bakhantinami,¹⁾ predstave iz sv. pisma, potem slika, predstavljajoča dva boreča se viteza.

V drugih sobah so večinoma slike z alegoričnimi predstavami. V delavnici nekega prejšnjih lastnikov vidiš še stružnico in več drugega orodja, v sobi št. 29. pa sliko nekega Herbersteinov v turški noši v čeznatorni velikosti. Na eni strani te slike zagledaš janičarja, na drugi pa »Peik-a«, telesnega sultanovega stražnika. Na nasprotni strani one velikanske slike je podoba neke ženske, najbrž soproge onega kot Turek preoblečenega Herbersteina. O slednjem se pripoveduje, da je tako oblečen odšel nekega dne v grajščinsko hosto na sprehod. Tam je slučajno naletel na nekatere kmete, ki so ga, misleč, da je turški ovaduh, — ubili.

V grajski orožnici je še nekaj večjih in manjših topov, mnogo oklepov, raznih lepo izdelanih čelad in čepic, raznovrstnega, vmes dragocenega turškega orožja, lepa, popolna vojna oprava, mnogo tezalnic in drugega enakega orodja in precej še dobro ohranjenega orožja iz dobe kmečkih puntov.

¹⁾ Pan je bil pastirski bog starih Grkov, bakhantine pa pijačke in pustne norice, družice vinskega boga Bakha.

Ogleda vredne so tudi velikanske kleti, zlasti pa stare podzemeljske ječe, ki so dandanes le za gospodarstvo. Najstrašnejša temnica je na južno-zahodni strani pod stražnim stolpom, kjer so pomilovanja vredne obsojence iz gornje sobe suvali v globočino — v večno temo. Sedanji južni dohod je iz poznejših časov.

* * *

Ko sva si natančno ogledala notranjost gradu, ne smeva nikakor pozabiti na krasni, da čarobni razgled, ki se nama ponuja zlasti s stražnega stolpa v vsej svoji lepoti, da oko zavzeto le kar strmi, naj se ogleda na to ali ono stran.

Proti severu gledaš za »Schöckl-jem« pri Gradcu na desno gore »Hochlantsch«, »Teich- in Fensteralpe«, na levi strani pa »Rennfeld«, gorovje »Hochschwab-a«, »Stubalpo«, Golovec in Remšnik. Od zahoda in juga klanjajo se ti Oplotniške in Vitanjske gore, Pohorje, Konjiško, Laško in Žusemsko gorovje, zeleni Boč, veličastni Donati, Macelj na hrvaški meji, pred njimi s trto venčane Haloze, proti vzhodu pa za Završkim gorovjem gleda tvoje oko v daljno hrvaško ravan in v njej mesto Varaždin. Ob levi zagledaš znano hribovje Velike Nedelje in Ljutomera.

Ta veliki, bogati okvir kinčajo pa še druge gore, hribi in griči, ki stojijo pred onimi ter razgled še lepše in krasnejše vspodabljaajo; kajti dozdeva se nama, da je vsa narava, kakor daleč jo pregledava, plastična in v stopnicah sezidana. Tako gledava od severa proti jugu Sausalske vinorodne griče, Wildonske višine, Sv. Duha pri Lučanah, Sv. Križ in Sv. Kungoto na Kozjaku, Sv. Urbana višje Kamnice, Sv. Mihaela, Sv. Lenarta, Sv. Križ nad Slivnico, Sv. Martina na Pohorju in še več drugih. Proti vzhodu vidijo se brezštevni griči Sv. Antona in Sv. Andraža, bogati vinski bregovi Kapelski pri Radgoni, Jeruzalem, Sv. Tomaž in Sv. Lenart pri Veliki Nedelji.

Zelo krasno vzdiguje se iz zahodnih nižav bogati venec prelepih vinogradov s temnimi gozdi v ozadju,

kakor višine Pekerske in Lembaške, med temi vzgledni vinogradi grofa Meran; dalje proti jugozahodu Razvanjski, Hočki, Radizeljski in Ritosnojski vinski hribčki, proti severo-zahodu pa Kamniške in Selniške gore.

Največjo lepoto vsemu razgledu podajejo pa gradovi, cerkve, kapelice in različna poslopja, ki se človeku dozdevajo kakor bliščeče zvezdice na ponočnem nebu. Razun štirih mest: Maribora, Ptuja, Ormoža in Varaždina vidimo od tod 83 cerkev in 21 gradov.

In k vsemu temu kako veličasten je še razgled po vsem Ptujskem polju, največji ravani na Štajarskem, katera leži pred nami kot velikanski lepo obdelan park, katerega napaja srebrnopena Drava, ki se enako razdraženi kači vije od severozahoda proti jugovzhodu! Kakor otoki v sredi morja se vrsti vas za vasjo in izmed hiš se bliščijo kapel in cerkev zvoniki. Kdo bi to gledal in bi s psalmistom zavzet ne zaklical: «Gospod, Gospod naš, kako čudovito je tvoje ime po vsej zemlji!» (Ps. 8, 2.)

Grad Vurberg, ki leži pod $46^{\circ} 49'$ severne širine in $33^{\circ} 28'$ vzhodne dolžine, ima v klimatičnem oziru jako prijetno lego; kajti od severa sem ga varujejo mrzlih vetrov planine zgornje in srednje Štajarske, od juga pa ga lahko dosegaajo topli vetrovi cvetoče in gorke Italije.

Vsakemu opazovalcu tega obširnega zidovja se nehote vrine vprašanje, kdo neki je postavil grad in kateri gospodje so v teh velikanskih in veličastnih prostorih gospodarili skoz sto in stoletja? Zelo radi bi ustregli taki radovednosti in podali natančno zgodovino gradu, ali vkljub mnogostranskemu raziskovanju nam to ni mogoče, — le v nedovršenih obrisih moremo čitatelju pred oči postaviti gradu preteklost in opisati življenje in delovanje njegovih nekdanjih lastnikov.

II.

Zgodovina gradu.

Zgodovina starega Vurberga je, kakor sploh zgodovina srednjeveških gradov naše domovine, temna in polna pravljic. Zlasti o vurberškem Krstniku ali Kresniku, ki se je z velikansko kačo bojeval in jo premagal, vé slovensko ljudstvo še dandanes mnogo pripovedovati.

Po ljudski govorici¹⁾ je vurberški grad zelo star, kajti zidali so ga okoli 111. leta pred Kristusovim rojstvom. Najprej so hoteli grad postaviti na Grmadi, visokem bregu proti zahodu, pa kolikor kamenja so po dnevu na Grmado spravili, toliko so ga drugo jutro našli na drugem, nižjem bregu; kajti hudi duh je po noči vse kamenje tje znosil. In tako so morali grad postaviti na tem bregu, kjer še sedaj stoji.

V vurberškem gradu se je rodil Krstnik ali Kresnik. Spoznali so ga po konjskih kopitih in morali so ga desetkrat krstiti. Znal se je v vse stvari spremeniti. Kedar se je tepel z drugimi Krstniki, imel je kamnato obleko, da mu ni mogel nikdo do živega. Krstnik je bil

¹⁾ Dr. J. Pajek, Črtice iz duševnega žitka štaj. Slovencev, str. 77—82.

malokedaj doma, kajti zahajal je v druge dežele na boj. Največkrat so ga kmetje videli, da je v podobi svinje s konjskimi kopiti po polju letel.

Ako je vurberški Krstnik zmagal, bilo je v naši deželi vsega dovolj; — polja so lepo obrodila, v goricah je bila obilna trgatav in ljudje so bili zdravi in v vsem srečni. Če je pa bil zmagán, nastala je nevolja za nevoljo; polja in vinogradi so bili nerodovitni in med tem, ko so drugod kruh svinjam metali, vladala je v naši deželi grozna lakota in ljudje so bolehalí in umirali za kužnimi boleznimi. Ko je nekđaj slaba letina bila, se je govorilo: Naš Krstnik in tuji sta se poskusila za žito. Vzela sta snop žita in se začela zanj trgati. Našemu je ostalo samo vezilo v rokah, vse drugo pa je tuji odnesel. Ko je prišla žetev, delali so pri nas debela vezila, ker le v vezilih je bilo kaj žita, v snopu pa celo malo, ker je naš Krstnik snop zgubil in le vezilo dobil. Ako se kedaj na jasnem nebu bliska, pravijo, da se Krstniki med seboj sekajo.

Krstnik ali Kresnik se je enkrat zaljubil v lepo hčer kačje kraljice. Ker ni drugače mogel priti v kraljičino palačo, spremenil se je v palčnika. Ko je na dvorišče prišel, so se mu vsi smejali in ga za norca imeli. Po noči pa se je spremenil v lepega junaka in je kraljičino s seboj vzela. Maščevati se nad njim, poslal je kačji kralj zmaja, — sasa ali sesa v Vurberg. Zmaj je lezel prek Drave, pravi ljudstvo, in je bil tako grozovito velik, da je tok Drave zadrževal. Drava je prestopila svoj breg in je poplavila vse Ptujsko polje. Kača se je vlekla skoz gorice, kjer se še sedaj vijugast jarek vidi, proti silnemu gradu ter je oklenila s svojim truplom gradu močno zidovje, rep v gobec potegnivša. V gradu je živela zaprta lepa kraljičina z imenom Vesina. Šest mesecev je zmaj na Vesino pred gradom prežal. Na Jurijevo je pa prišel lepi grof Krsnik s svetlim mečem in se je postavil nad kačo. Kača pa je imela peroti in je v zrak zletela. Pa tudi Krsnik je vedel leteti; — zrastle so mu krila in v zraku se ses in Krsnik hudo vojskujeta. Krsnik premaga kačo, vrže jo v globoki grajski studenec, in jo tam priklene s silnim lan-

cem na pečino, kjer še dandanašnji leži. Ko je Krsnik sesa premagal, padala je sama zlata pšeničika na zemljo. Krsnik si je Vesino vzel za ženo in je z njo srečno živel.

Vurberškega Krstnika je pa zelo mikalo, dobiti tudi še krono kačje kraljice. Ta krona je bila jako čudovita. Kdor bi jo dobil, imel bi zmiraj dosti denarja. Vendar je bilo prav težko dobiti krono, ker jo je kačja kraljica jako skrbljivo čuvala. Tat bi pa bil tudi ukradeno krono težko unesel, ker bi ga truma kač, od kraljice poslanih, kmalu došla. Vsekako pa sklene vurberški Krstnik iti po krono. Oskrbi si torej od svojega do kačjega grada mladih, čvrstih konj, sam pa se poda v kačji grad. Ko tje pride, najde kraljico velikokrat okoli mize zasukano. Krstnik se je zgrozil, ko je strašno kačo ugledal. Sčasom se je ohrabril in začel s kačo kvartati; — igrala sta pa za krono kačje kraljice. Krstnik je imel psa, ki mu je karte vzdigoval, če mu je katera na tla padla; kača pa si je morala sama karte vzdigovati. Pri taki priložnosti vtakne Krstnik na mizi ležečo krono v žep, — česar kraljica niti zapazila ni. Krstnik je premišljeval, kako bi ušel. Skonča igro, kraljici se priporoči in hiti, kar more, od ene konjske postaje do druge. Ko kraljica tatvino zapazi, zažene strašen krik po deželi in brzo privrši od vseh stranij grozna množica velikanskih kač. Vsa truma hiti za Krstnikom, ki pa jim je le ušel v grad. Vse kače so opešale, le ena sama je do Vurberga prilezla. Ko vrata zaprta najde, tresne z repom po njih, da se je celi grad stresel. Potem se je vlegla in je ležala vedno pred gradom. Vsak dan morali so jej dati vedrico mleka. Ko je pa grof, vurberški Krstnik, umrl, čul se je pri gradu strašen vrisk, in kača je hitela proti Dravi. Kjer je lezla, bilo je videti, kakor bi s plugom brazdo rezal.

* * *

Tako in enako pripoveduje slov. ljudstvo. Nemški zgodovinarji pa pripovedujejo o štajarskem vitezu, z imenom Popo, ki je koncem 11. veka živel v bližini

ptujskega mesta. Bil je pogumen in zelo močen junak ter je v hosti sedanjega Vurberga z gorečim polenom ubil velikanskega zmaja, ki je prebivalcem ondotnega kraja delal leto za letom mnogo škode. Vrhu hriba je potem početkom 12. veka postavil grad, katerega je po zmaju, ki je ondi razsajal, imenoval »Wurmberg«. In zmaja so lastniki Vurberga imeli tudi v svojem grbu, ter so se po gradu imenovali gospodje Vurberški. Takih našteva K. Schmutz¹⁾, po njem pa J. A. Janisch²⁾ več, namreč 1130 Otmarja, 1190 Konrada, 1200 Leopolda, 1250 Wilfinga in 1273 Friderika, a slednja dva nista mogla biti več lastnika Vurberga.

Sploh pa imenovanih ne omenja nobena do zdaj znana štajarska listina; — kje jih je zasledil Schmutz, nam ni znano. V starih listinah je grad Vurberg naveden pod različnimi imeni: »Castrum Vrmberch, Wurmberc, Wörmberch, castrum Wurmberch, vest Burmberg, Wurmweg, haws Wurmberg, vest Burm, Wurbinberg, slos Wurmerberg, Wurmberg, geslos Wurmberg, itd.«³⁾

Najpred se grad imenuje l. 1244. V nekem Vurberg zadevajočem zapisniku listin iz l. 1543 je namreč čitati doslovno:

»Ain lateinischer satzbrief darinen herr Ambreich von Stubmberg herrn Schweikhartten van Hollnwurg Wuermweg auf ain verzukhen tag 130 markh phening versetzt, des datum stett 1244 jar.«⁴⁾

Po tem bi torej do l. 1244. bil Vurberg posedal Ambreich Stubenberški, a ta je grad omenjenega leta za 130 mark zastavil Schweighartu ali Swikerju Holenburškemu na Koroškem.

Slednji je umrl brez dedičev l. 1245. in Vurberg, ki je bil solnograški fevd, podedoval je njegov sorodnik Hartnid Ptujski, deželni glavar na Štajarskem. Ta je dne 2. oktobra 1247 prodal v Lipnici solnograškemu

¹⁾ Hist. Top. Lexicon v. St. IV., 415.

²⁾ Top.-stat. Lexicon v. St. III., 1399.

³⁾ J. v. Zahn, Ortsnamenbuch der Steierm. im Mittelalter, 513.

⁴⁾ J. v. Zahn, Urkundenbuch des Herzogth. St., II., 555.

nadžkofu Eberhardu II. vsa lastna in fevdna posestva v Lungavi in v Tamswegu ter je obljubil, da bode svojega sina oženil s hčerjo katerega nadškofovega ministerijala. Zato pa je dobil v fevd grad Vurberg in 225 mark v srebru dohodkov v Lipnici in v Ptuju.¹⁾

Hartnid I. Ptujski, sin Friderika I., je kot deželni glavar na Štajarskem (1231 — 1258) s svojim bratom Friderikom II. v listinah večkrat naveden ter je bil v tej za Štajarsko prežalostni dobi znamenita oseba.

Friderik Bojeviti (1230 — 1246), poslednji vojvoda iz hiše Babenberške, našel je v bitki z Ogrji ob Litavi 15. junija 1246. l. smrt, bodisi po sovražni roki, bodisi, kakor gre govorica, — zavratno po domačih nasprotnikih.

Po njegovi smrti so za Štajarsko prišli žalostni časi, o katerih nemški pesnik Ulrik Lichtensteinski pripoveduje, da se je noč in dan kradlo, da so se bogatini med seboj prepirali, da je mladež svoje premoženje zapravljala in ga z ropom nadomestiti hotela. In ta doba, — medvladje zvana, — trajala je dolgih 36 let. Avstrijo in Štajarsko, ki sta bili zdaj brez gospodarja, smatral je takratni nemški cesar Friderik II. Hohenstaufenski za državni fevd, kateri ima zdaj njemu pripasti. Zato je on postavil v deželo svojega namestnika Otona Ebersteinskega, kateri naj bi obe deželi v njegovem imenu vladal.

Takratni papež Inocencij IV. je bil pa velik nasprotnik cesarske rodovine Hohenstaufenske in ni trpel, da bi bila ona okrepila. Zato je hotel Štajarce na to nakloniti, da bi bili sestro pokojnega vojvode, Marjeto, ali njegovo unukinjo Gero pripoznali za vladarico Štajarske. Ker pa ga Štajarci niso takoj ubogali, pretil jim je s kaznimi. A vse ni nič koristilo. Naposled jih kaznuje z največjo cerkveno kaznijo, z interdiktom, ki prepoveduje vsaktero očitno službo božjo. Vkljub temu so ostali Štajarci zvesti cesarju, ki je za Ebersteinom l. 1249. poslal goriško-tirolskega grofa Meinharda za namestnika Štajarske. Cesarja Friderika pa zadene

¹⁾ Dr. Alb. v. Muchar, Gesch. Steierm., V., 209.

l. 1250. nagla smrt. Za svojega dediča v Avstriji in na Štajarskem je sicer izvolil svojega unuka Friderika, sina Marjete Babenberske, pa tudi tega je smrt že v sledečem letu pograbila. Oblast Meinhardova je bila že po cesarjevi smrti prenehala, zato je ta zapustil deželo, ki je ostala brez vladarja. A kmalu so se našli kandidati, ki so po njenem posestvu hrepeneli. Eden teh je bil Češki Otokar II., ki se je bil ravno zaradi tega poročil s staro Marjeto Babenbersko, da bi si kot njen zakonski soprog pridobil večje pravice do avstrijske in štajarske dežele. Avstrijski stanovi so bili l. 1251. sami radi Otokarja Češkega za svojega vojvodo izvolili, in l. 1252. je tudi rimsko-nemški cesar (Rihard Angleški) avstrijsko in štajarsko deželo izročil Otokarju v fevd. A tudi ogerski kralj Bela IV. je hrepenel po zapuščenih deželah, katere bi bil rad za svojega sina Štefana pridobil. Naravno je tedaj, da je nastala vojska med obema pretendentoma. Štajarska, ki je bila že okoli l. 1251. prišla Ogrom v oblast, je mnogo trpela.

Friderik II. in njegov brat Hartnid Ptujski sta bila, kakor drugi štajarski plemenitniki, zelo nezadovoljna z ogersko vlado, zlasti jih je pa razžalil kraljev namestnik na Štajarskem, grof Štefan Šubic iz Zagreba, prednik Zrinjskih, ban Hrvatske, ki je Štajarce zaničljivo imenoval kupljene služabnike ogerske. Zato so se dne 7. maja 1253 v Ljubnem na gornjem Štajarskem posvetovali z deželnimi stanovi in so Češkega Otokarja II. izvolili za deželnega vojvodo. Vsled tega je ogerski deželni glavar moral Štajarsko zapustiti. Pa še v tistem letu je kralj Bela poslal omenjenega Štefana z veliko armado zopet na Štajarsko. Ta je začel Ptuj z vso silo oblegati. Pa preden še je mesto prišlo Ogrom v oblast, je Friderik Ptujski s pomočjo Seifrieda Marenberskega sovražnika nepričakovano napadel in pregnal. Na prigovarjanje papeževo sklenil se je v Budi dne 3. aprila l. 1254. mir, po katerem je Štajarska pripadla mladoletnemu sinu ogerskega kralja, Štefanu, Avstrija pa Češkemu Otokarju II. Radi mladoletnosti novega vladarja štajarskega, Štefana, upravljal je štajarsko deželo imenovani Štefan Šubic iz Zagreba. Ali ž njim je ljudstvo

bilo kmalu zopet nezadovoljno, zlasti pa plemenitaši, ker Madjari niso hoteli njih pravice potrditi, in ker se je vsako še tako neznatno upiranje takoj s silo ukrotilo.

Najbolj pa je Štajarce razkačilo brezozirno postopanje proti Seifriedu Marenberškemu. Po nedolžnem zarote obdolžen, bil je v Gradec pred deželno sodnijo poklican. Ker pa ni ob določenem času prišel, odpravil se je grof Štefan, ki se v neki admontski listini imenuje »dux Zagrabriae, capitanus Styriae gloriosus«, — mahoma z vojaško trumo v Marenberg ter je začel Seifrieda v njegovem gradu oblegati. Pa Hartnid Ptujski je zbral nezadovoljne deželane ter je s plemenitniki Dravske doline udaril nad oblegovalce. Grof Štefan je komaj v Maribor utekel, a tudi od tod ga je Hartnid Ptujski podil proti Borlu, kjer bi ga bil najbrž živega zasačil, ako bi ne bil srečno Drave preplaval in na Oggersko utekel. Tam se je pri kralju in vojvodi pritožil zlasti zoper Hartnida Ptujskega.

Kralj Bela, razkačen čez toliko nezvestobo, ukaže sinu Štefanu, naj se s precejšno armado takoj poda pred Ptuj ter naj ne miruje, dokler mesta in gradu v svojo oblast ne dobi. Hartnid Ptujski je sicer l. 1258. oboje z velikim pogumom branil in odbijal sovražne napade, a dolgo se ne bi bil mogel držati. O pravem času je prišel Ulrik, bivši sekovski škof, kot solnograški nadškof iz Rima, kjer je bil prejel palij, pred Ptuj. S seboj je prinesel pismo papeža, ki je bil Ogrom naklonjen, in vsled tega je mesto Ptuj z gradom bilo Ogrom izročeno. Hartnid Ptujski, ki je moral plačati 1500, ali kakor trdijo drugi, celo 3000 mark v srebru, se je zapustivši Ptuj, preselil v Vurberg.

Prestolonaslednik Štefan je na to dobil Štajarsko v oskrbovanje, Ptuj pa za-se in svojo zalo soprogo Elizabeto, ki je kmalu potem prišla tje ter je v gradu stanovala. Pa že v naslednjem letu 1259. je s soprogom Štefanom odpotovala nazaj na Oggersko in namestnik čez Štajarsko je postal že večkrat navedeni grof Štefan Šubic. Ker pa je tudi zdaj zelo brezozirno vladal, razkačilo je to Štajarce tako, da so za orožje zgrabili in

decembra 1259 v 11 dneh Ogre iz dežele izgnali, — le Ptuj še je ostal v njihovi oblasti.

Štajarski plemenitaši, ki so le predobro vedeli, da Ogri ne bodo mirovali, obrnili so se že o novem letu 1260. zopet do Otokarja. Ko so torej hoteli Ogri spomladi t. l. pod vodstvom Štefana vdreti na Štajarsko, našli so mejo močno zavarovano; kajti Otokar je bil še o pravem času Otona Hardečkega tje poslal. Vsled tega so se obrnili na drugo stran, ali pred Kroissenbrunnom na Moravskem polju našli so zasluženno plačilo; — bili so popolnoma potolčeni in Štajarska je prišla v last Otokarju.

Kmalu potem je Vurberg zadela žalostna osoda. Friderik Ptujski, ki je z bratom Hartnidom Vurberg posedal, je namreč Otokarju ovadil, da so se nekateri štajarski plemenitniki, zlasti grofa Pfannberška, Bernhard in Ulrik, ter Hartnid Wildonski bili zoper njega zarotili zaradi njegove ostre vlade. Tudi znani pesnik Ulrik Lichtensteinski in Wulfing Stubenberški sta bila tožena. Otokar, zelo razkačen, je vse kakor zatožence, tako ovaduha poklical v Vratislavo, in Friderik Ptujski je moral svojo tožbo očitno ponoviti. To je tudi storil. Zatoženci so ga sicer imenovali hudobnega lažnivca in obrekovalca ter ga klicali na dvoboj, ali Otokar slednjega ni dovolil, ampak je dal vse zapreti; — ne le zatožene, temveč tudi tožnika je vtaknil v neki močno utrjen grad, kjer so 26 tednov zdihovali. Med tem je dal Otokar porušiti vse njihove gradove. Tudi Vurberg je bil koncem l. 1267. razdjan in rovi okoli gradu z razvalinami zasuti; — »dacz Wurmberich fult er den Graben mit der Purckhmawer«, poroča Otokar Hornečki.¹⁾

Dne 1. aprila l. 1268., na cvetno nedeljo je Otokar jetnike izpustil, obdarivši je z raznimi dragocenostmi, da bi škodo in sramoto toliko lažje pozabili.

Ko je potem l. 1276. Rudolf Habsburški si Štajarsko priboril, bili so vsled dne 21. novembra t. l. sklenjenega miru vsi gradovi, trdnjave in posestva, kar si

¹⁾ Dr. Alb. v. Muchar, Gesch. Steierm., V., 322 in 324.

jih je bil Otokar prisvojil, prejšnjim lastnikom izročeni, in tako je tudi Friderik III. Ptujski, povišan v deželnega maršala, dobil z drugimi gradovi tudi razdjani Vurberg nazaj. Dal je potem postaviti novi grad, kateri še deloma danes stoji.

* * *

Friderik III. Ptujski je imel večletne razprtije s solnograškim nadškofom, svojim fevdnim gospodom. Dasi je kot fevdnik bil od nadškofa odvisen, obnašal se je celo samovlastno ter je s fevdi ravnal, kakor s svojo lastnino. Sklicevaje se na zgodovinsko pravo je celo trdil, da solnograški nadškof ne more in ne sme pridobljenih fevdov drugemu izročiti, kakor le njemu in njegovim dedičem. Poravnati to neljubo zadevo, prizadeval si je nadškof Friderik že dne 1. januarija 1280 v Lipnici, ali ker se tukaj niso mogli zjediniti, pogajali so se še dne 14. junija, potem 17. in 18. julija t. l. v Solnogradu, kjer se je Friderik III. Ptujski slednjič vendarle udal ter se odpovedal vsem dozdevnim pravicam zlasti na grad in mesto Ptuj in na vogtijo nadškofovskih lastin v okrajini. Nadškof pa je njemu in njegovim dedičem izročil častno službo grajskega kneza čez grad in mesto Ptuj z mitnino in colnino ob tržnih dneh v obmestju in zunaj.¹⁾

Ko pa je nadškof Friderik dne 7. aprila 1284 umrl ter mu je sledil Rudolf iz plemenite rodovine Hoheneck, ponovile so se stare razprtije še v obilnejši meri, zlasti potem, ko Friderik III. Ptujski novega nadškofa o priliki njegovega prihoda v Ptuj še v tamošnji grad ni hotel spustiti.

Vrhu te očitne razžalitve je več solnograških fevdov prodal brez vsakega dovoljenja in s tem oškodoval svojega fevdnega gospoda. Zaradi tega je bil dne 3. februarja 1285 poklican v Gradec pred deželno sodnijo. Ker pa ni hotel tje priti, zgubil je vsled razzsodbe z dne 5. julija t. l. Vurberg in vse solnograške fevde. Še le

¹⁾ Dr. Alb. v. Muchar, *Gesch. Steierm.*, V., 438.

vsled posredovanja nekaterih plemenitnikov, zlasti pa nemških vitezov, katerim je dne 8. julija 1285 prepustil patronstvo čez velikonedeljsko cerkev¹⁾, se je Friderik v naslednjem letu udal zahtevam nadškofa ter mu izročil ptujski grad. Na to je nadškof Rudolf Frideriku podelil dedne solnograške fevde in dne 16. decembra 1286 tudi Vurberg. Pa za slednjega moral je v poravnavo storjene škode plačati 5000 mark v srebru.²⁾

Kmalu potem, toda gotovo še le po l. 1288.³⁾ je Friderik III. Ptujski umrl. Ker ni otrok imel, podedoval je njegovo imetje njegov brat Hartnid II.

Hartnida II. Ptujskega zgodovina nikakor ne hvali, kajti bil je trdosrčen vitez brez vesti in poštenosti, ki je s podložniki neusmiljeno ravnal in vsakovrstne krivice doprinašal. Zato je solnograški nadškof štajarske fevde, med njimi tudi Vurberg, izročil njegovemu starejšemu sinu Herdeggu.

Herdeggu Ptujski, maršal na Štajarskem, in njegov brat Friderik sta zlasti za Ormož znameniti osebi. Dala sta namreč v četrtek pred vnebohodom Kristusovim l. 1331. tamošnjim tržanom tiste meščanske pravice in svobodščine, kakor so jih imela druga mesta na Štajarskem, zlasti Ptuj.⁴⁾

Herdeggu je koncem prve polovice 14. veka sledil sin Hartnid III. Njemu in Hartnidu, sinu Amelricha Ptujskega, je solnograški nadškof Ortolf dne 13. maja 1363 dovolil, da smeta svoja posestva, fevde in lastino združiti, toda morala sta pod kaznijo zgube obljubiti, da solnograških fevdov ne bota nikdar utajila ali prodala.⁵⁾

¹⁾ Pettenegg, Urkunden des Deutsch-Ordensarchives, I., 164.

²⁾ Dr. Alb. v. Muchar, Gesch. Steierm., VI., 16., 17., 31. in 32. Da bi navedene razprtije s solnograškim nadškofom imel Hartnid II. Ptujski, kakor trdi Ferd. Raisp v svoji knjižici: Pettau — na str. 251., je zgodovinsko neutemeljeno.

³⁾ Dne 27. maja 1288 še v neki listini obljubi grofu Ulriku Vobreškemu (Heunburg na Koroškem) vogtijo v Gornjemgradu s pogojem, da njo imenovani grof v fevd dobi, izročiti vojvodi Albrehtu Avstrijskemu. (Archiv f. Kärnten, IX. (1864) str. 93, št. 631.)

⁴⁾ Rokopis št. 13.996 v c. kr. dvorni knjižnici na Dunaju.

⁵⁾ Dr. Alb. Muchar, Gesch. Steierm., VI., 366.

Hartnid III. je umrl okoli l. 1380., zapustivši več nedoletnih otrok, katerim so bili ujeci Ulrik Walseeski, Henrik Rauchenstainski in Haug Devinski gerobi. Okoli l. 1390. je Hartnidov sin Bernard postal polnoleten ter je prevzel očetova posestva, med temi tudi Vurberg. Bil je višji maršal na Štajarskem in velik dobrotnik dominikanskega in minoritskega samostana v Ptuju.¹⁾ Ob njegovem času so l. 1396. prirazbijali Turki, najhujši sovražniki krščanstva, prvokrat na slov. Štajar ter hruli naravnost proti Ptuju. Mesto, ki takega pohoda ni pričakovalo, bilo je le za silo utrjeno. Zato se ga je ljuta druhal zlahkega polastila, še ložje izropala in potem zapalila. Brez posebnega truda so Turčini polovili prestrašene meščane in deželane v okolici ter 16.000 ljudi, mož, žen in otrok, z živino in drugim imetjem s seboj gnali proti Ogerskemu in dalje v Azijo v bridko sužnost. So-li divjaki dospeli tudi v Vurberg, ni znano; najbrž so se zadovoljili z bogatim plenom, katerega so si v Ptuju in okolici nabrali.

Ker Bernard Ptujski precej časa ni dobil moškega naslednika ter je vedno bolehal, izročil je že dne 19. februarja 1396 z odobrenjem solnograškega nadškofa več fevdov svojemu ujcu Ulriku Walseeskemu.²⁾ Ta je dne 14. februarja 1398 z zaveznim pismom priznal, da je od solnograškega nadškofa Gregorja v fevd dobil gradove Ptuj, Ormož, Središče in Vurberg, katere mu je Bernard Ptujski bil za slučaj svoje smrti sporočil.³⁾

Pa česar se nihče ni nadjal, se je zgodilo. Leta 1403. je namreč Bernardu Ptujskemu porodila druga soproga Valburga, roj. grajska kneginja Magdeburška, sina Friderika V. Ta je dvajset let star prosil vojvodo Ernesta, naj bi mu podelil deželne fevde, katere je njegov koncem l. 1422. umrli oče Bernard imel, namreč grade Fram, Hausambacher, Monsberg, Gleichenberg in Weinburg, kar je dne 26. marcija 1423 tudi dobil.⁴⁾

¹⁾ Glej ustanovne listine pri minoritih v Ptuju.

²⁾ Dr. Alb. Muchar, *Gesch. Steierm.*, VII., 59.

³⁾ Izvirna listina v dež. arhivu v Gradcu.

⁴⁾ Archiv. f. Kunde oest. Gesch., II. 444.

Po smrti Bernarda Ptujskega je Vurberg dobil za kratek čas novega gospoda, namreč Ulrika Walseeskega, deželnega glavarja na Štajarskem, in sicer vsled omejenega zaveznega pisma z dne 14. februarija 1398. Po njegovi smrti l. 1432. pa se je Friderik V., sin Bernarda Ptujskega, zelo potegoval, da bi solnograški fevdi, med temi Vurberg bili njemu izročeni, v kar pa solnograški nadškof Janez, ki mlademu in lahkomiselnemu Frideriku ni prav zaupal, ni takoj privolil. Ko pa se je nadškof precej časa v Ptujju mudil, začel je januarija 1433 grof Herman Celjski posredovati ter se za Friderika potegovati. In ko je ta dne 11. t. m. vpričo mnogo plemenitnikov pripoznal odvisnost od solnograškega nadškofa, izročil mu je nadškof, četudi nerad, Ormož, Središče in Vurberg v fevd. Pa kar je nadškof slutil, se je zgodilo; Friderik je začel zelo samovlastno postopati in dan za dnevom so nadškofu dohajale tožbe zoper njega. Kot grajski knez je pripustil, da so solnograškim meščanom že pred mestnim ozidjem konje izpregali, in mestu na škodo tujei zunaj mesta in tudi v mestu tržili. Prisvojil si je brod in most prek Drave, napravil nov mlin ter se branil odrajtovati solnograški cerkvi gorno od svojega vinograda v Tepsovi niže Maribora in desetino v župniji Sv. Lovrenca v Slov. goricah. Vsprejemal je meščanske rokodelce v svojo službo ter nje s tem odtegnil mestni sodniji; tudi je od Ptujčanov pobiral večjo mitnino, kakor je bila v prejšnjih letih v navadi.

Zaradi teh in drugih enakih nepostavnostij pri-tožil se je nadškof dne 21. aprila 1433 celo pri vladarju Sigmundu, ki je vojvodo Viljema Bavarskega kot raz-sodnika imenoval.¹⁾ Toda ni znano, kako se je ta ne-ljuba zadeva poravnala; — najbrž so razprtije trajale še par let, dokler jih ni smrt Friderikova poravnala. Umrli je namreč dne 6. januarija 1438 še le 35 let star ter je bil pri dominikanih v Ptujju pokopan. Njegov grobni spomenik nahaja se sedaj v ptujškem gradu in ima sledeči napis:

¹⁾ Muchar, VII., 230 in Chmel, Gech. K. Friedr. IV., I., 163.

»Anno. Dni. M. CCCC. XXXVIII. an. der. Heilige. drey. Kunig. Tag. starb. der. edl. Herr. Friederich. von. Pettau. Obrist. dem. Gott. genadig. sey.«

* * *

S Friderikom V. je izumrla rodovina Ptujskih gospodov. Ker pa je Friderik za slučaj, da umrje brez moških dedičev, že dne 30. junija 1428 svoje solnograške fevde svojemu svaku Ivanu grofu Schaunberškemu sporočil,¹⁾ dobil je slednji po Friderikovi smrti brezdvomno tudi Vurberg. Z ozirom na to mu je vojvoda Friderik Avstrijski dne 1. maja 1438 tudi dovolil, da sme rabiti grb Ptujskih gospodov, namreč zmaja in sidro.²⁾

Pa Ivan grof Schaunberški Vurberga ni dolgo posedal, kajti že l. 1441. dne 22. decembra sta se sestri umrlega Friderika Ptujskega, Ana grofica Schaunberška in Neža Stubenberška, gledé zapuščine rajnega brata tako pogodili, da je Vurberg dobila Neža, soproga Leutolda Stubenberškega³⁾. Vsled tega je Vurberg prišel v last plemeniti rodovini Stubenberški, ki ga je blizu 200 let posedala. Nekateri dalnji sorodniki so sicer ugovarjali, trdeč, da navedena dedinska pogodba med sestrama umrlega Friderika Ptujskega ni bila veljavna. Po takratnih postavah so namreč v slučaju smrti brez moških naslednikov fevdi pripadli cesarju, ki jih je potem navadno kateremu izmed rajnega rodovine podelil. Zato je morala tudi Neža Stubenberška Vurberg in druge fevde, katere je bila po bratu Frideriku podcedovala, v soboto pred cvetno nedeljo (13. aprila) 1443 cesarju ne le izročiti, ampak za slučaj, da bode brez moških dedičev umrla, tudi sporočiti,⁴⁾ še le potem je cesar dotične fevde podelil Stubenbergom ter jim tudi dovolil, da smejo, kakor Schaunbergi, kačo in sidro vsprejeti v svoj grb.

¹⁾ Dr. Alb. v. Muhar, *Gesch. Steierm.*, VII., 200 in Chmel, *Gesch. K. Fridrichs IV.*, I., 524—526.

²⁾ Stülz, št. 835 v „*Denkschriften*“, XII., 417.

³⁾ Rokopis št. 13,996 v c. kr. dvorni knjiž. na Dunaju.

⁴⁾ Muchar, *Gesch. Steierm.*, VII., 314.

Kmalu potem je Vurbergu pretila velika nevarnost, katero sta le ugodna lega gradu in pogum njegovega lastnika Leutolda Stubenberškega odstranila.

Ogerski gubernator Ivan Hunyady, Korvin imenovan, je želeč zmaščevati se nad svojim nasprotnikom grofom Celjskim, požgal temu mesto Varaždin, potem pa z veliko armado prihrul mimo Borla na Dravsko polje. Ker mu deželni glavar mirnega prehoda proti Celju ni dovolil, temveč je zoper njega celó deželno brambo sklical, začel je Hunyady marcija 1446 s svojimi trumami v okolici Ptuja hudo pustošiti. Razdjal je Dornavo in požgal mnogo vasij. Celjski stotnik Janez Vitovec ga je sicer napadal zdaj od ene, zdaj zopet od druge strani, ali eden oddelek ogerske armade je drl naprej proti Slov. Bistrici ter jo začel oblegati. Pa Janez Vitovec je še o pravem času tje dospel in oba napada srečno odbil. Med tem je deželna bramba ogersko glavno armado med Ptujem in Mariborom napadla, a Hunyady jo je premagal in prek Drave in Mure zapodil. Potem je poslal sina svoje sestre, Jakoba Sekelja, s trumo konjnikov in pešcev čez Konjice proti Celju, a ker sta tega Friderik in Ulrik Celjski zastavila, užgal je v bližini Celja več vasij ter se vrnil k Hunyady-u. Videč, da Slov. Bistrice ne dobi tako lahko v svojo oblast in da utegne v sredi med deželnimi brambovcem in celjsko armado imeti sitnobe, sklenil je z Vitovcem dvodnevno premirje ter je v tem času s svojimi trumami naglo proti Dravi potegnil. Višje Vurberga so Ogrji prebrodili Dravo, kjer jih mnogo utonilo. Potem so napadli Vurberg, a ker se ga niso mogli polastiti, drli so proti Ptuju. Toda tam so našli že pogumnega Vitovca, ki je bil med tem mestu na pomoč prihitel. Zato so pleneč in požigajoč hruli v Medjimurje, od tam pa čez Legrad in Koprivnico dalje naprej, njim za petami pa hrabri Vitovec.¹⁾

¹⁾ Dr. Fr. v. Krones, Die Freien von Saneck, II., 103—106; Muchar, Gesch. Steierm., VII., 332—336 in Aquil. Jul. Caesar, Annales Duc. Styriae, III., 426.

Leutold Stubenberški je bil nekaj časa tudi deželni glavar na Štajarskem ter je naveden med onimi štajarskimi plemenitniki, ki so novembra 1462 prihiteli na Dunaj v pomoč cesarju Frideriku, katerega so od vojvode Alberta našuntani Dunajčani v lastnem gradu oblegali.¹⁾

Po Leutoldu Stubenberškem je Vurberg dobil njegov sin Janez, ki je bil z Marto, hčerjo znanega Andreja Baumkircherja, oženjen. Ko se je slednji, našuntan od kralja Matjaža, l. 1468. vzdignil zoper kralja Friderika III., bil je Janez Stubenberški eden njegovih glavnih pristašev, ki so zlasti l. 1469. pomagali po Štajarskem ropati in požigati. Dne 30. junija 1470 je neljuba zadeva bila sicer v Velikovecu na Koroškem na videz poravnana in Baumkircher od cesarja pomiloščen, a že čez kratek čas se je razprtija ponovila in prežalostno končala. Ko se je Andrej Baumkircher dne 23. aprila 1471 s svojim oprodo Greissenegkerjem in z nekaterimi zavezniki podal v Gradec, kjer se mu je bilo zaradi veleizdaje zagovarjati in opravičevati, sklenila se je bila njegova smrt. Obravnavo ž njim so nalašč do večera zavlekli. Ob solnčnem zahodu je prezaupljivi obtoženec bežal s spremstvom iz gradu iskat svojih konj in hlapcev. Ker teh niso več našli, hiteli so proti takratnim Murskim vratom. A v tem zazvoni večerni zvon z gradu, in sicer poprej nego navadno. Na to znamenje se zaprejo vrata in vitezi so bili v mestu zaprti in s silo prijeti. Takoj pride rabelj z duhovnikom in dene Baumkircherja in Greissenegkerja ob glavo. Druge viteze, med njimi Janeza Stubenberškega, pa so zvezali in v ječo vrgli.²⁾

Boječ se, da tudi njega smrtna kazen zadene, dal je Janez Stubenberški doto svoje žene, namreč 1000 gld. v zlatu in 2000 gld., katere je bil on njej priženil, na vurberški grajsčini tako zavarovati, da bi dobivala 3000 funtov vinarjev letnih dohodkov.³⁾

¹⁾ Muchar, Gesch. Steierm., VIII., 30 in drugi.

²⁾ Dr. Fr. v. Kroner, Gesch. Oesterreichs, II. 433 in 438.

³⁾ C. Schmutz, Hist.-top. Lexicon v. St., IV., 128 in 414.

Izpuščen iz ječe, je še do l. 1476. živel. Po nje-govi smrti dobila je udova Marta od solnograškega nadškofa Vurberg v fevd¹⁾ ter ga je posedala do l. 1480., ko je umrla.

Po njej sta Vurberg podedovala njuna sina Bal-tažar in Gašpar. V njuni dobi se je po vurberški oko-lici razlegal bojni hrup, kajti zaporedoma so prirazbijali Ogrji in Turki na Štajarsko ter so kakor drugod, tako tudi v ptujski okolici napravili mnogo škode. Zlasti pa je leto 1493. bilo osodepolno za Vurberg. Trume divjih Turčinov, ki so pod vodstvom Jakuba paše bile avgusta t. l. na Štajarsko prihrule in mnogo gradov in cerkvà razdrle, lotile so se tudi Vurberga. Gradu se sicer niso mogle polastiti, a toliko drznejše so razsajale v cerkviči blažene device Marije, katero so oropale in z nečloveškimi hudobijami oskrunile, potem pa, prebrodivši Dravo, drvile pleneč in požigajoč proti Gori. Z nepopisljivo grozo sta brata Gašpar in Baltazar Stubenberški gledala s svojimi ljudmi iz gradu po širokem Dravskem polju, kjer sta plam in dim kazala pot, koder so besni Turki razsajali. Ko pa je Jakob Sekelj, lastnik ormoškega gradu, dospel s 5000 konjiki v Ptuj, pridružila sta se mu tudi brata Stubenberška s svojim krdelom in s skupno močjo so ljuto druhal pregnali srečno iz domovine.

Kmalu za Turki oglasila se je v ptujski okolici kuga, ki je ugonobila mnogo ljudi. Ko je ta koncem 15. veka prenehala, dala sta brata Gašpar in Baltazar zelo poškodovano cerkvičo Matere božje v Vurbergu popraviti ter jej na vzhodni strani prizidati kapelico, kar je l. 1510. dne 25. avgusta s pooblaščenjem solno-graškega nadškofa posvetil lavantinski škof Lenart Pe-werl. Isti škof je dne 26. avgusta t. l. posvetil tudi ka-pelico, katero je Gašpar Stubenberški bil dal v vurberškem gradu postaviti.²⁾

O Baltazarju, ki je najbrž že l. 1509. umrl, nam ni mnogo znanega, a vse, kar vemo o njem in njego-

¹⁾ C. Schmutz, Hist.-top. Lexicon v. St., IV., 128 in 414.

²⁾ Knezoškofijski arhiv v Mariboru.

vem bratu Gašparju, kaže nam, da sta bila oba za vse dobro vneta viteza, ki sta se za razvoj krščanskega življenja zelo trudila. Zlasti pa je Gašpar, poročen s Hipolito, hčerjo Erharta Polhaimskega, ¹⁾ ces. glavarja v Ptuju, pazil na to, da je duhovnija v Vurbergu imela vedno lastnega duhovnika. Zato je, dasiravno je bil višji točaj na Štajarskem, navadno in najrajši bival v Vurbergu. In v tem času je došel Vurberg na vrhunec svoje slave, kajti prenovljena cerkvena Matere božje je vedno bolj slovela ter je kot Mariji posebno priljubljeno svetišče postala na daleko znana in slavna romarska pot.

Tudi za odgojo svojih otrok je bil Gašpar Stubenberški zelo skrben; — le škoda, da so se med tem, ko je hči Balbina v samostanu Göss na gornjem Štajarskem bogoljubno živela, sinovi načelom očeta izneverili in postali strastni pospeševalci protestantizma. Vsled tega so po Gašperjevi smrti l. 1527. za Vurberg nastopili žalostni časi.

* * *

Protestantizem, iz Nemčije v naše kraje zasejan, širil se je vedno bolj in kužil vero in nравnost pri prostemu ljudstvu. Sprideni plemenitaši so se nove vere, katera jim je nebesa brez dobrih del in brez pokore ponujala, z veseljem poprijeli ter jo po luterskih pridgarjih tudi med priprosto ljudstvo sejali.

Tako sta ravnala tudi Gašparjeva sinova, Franc in Ambrozij Stubenberški, ki sta v Vurbergu očetu sledila. Ko so se torej črni oblaki pogubljive krivovere, katero je bil prisegolomni avguštinec Martin Luter v Nemčiji zasejal, pripodili tudi v naše kraje, ulegel se je protestantizma mrak zlasti nad Vurberg in nastala je strašna burja, ki je tamošnjemu slavnemu Marijinemu svetišču raztrgala slave venec in uničila starodavno čast. Besni luterani so katoliškega duhovnika v Vurbergu vrgli skoz okno, razdjali farovž ter se polastili

¹⁾ Mittheil. d. hist. Ver. v. St., XXIII., 60.

župnijskih dohodkov in cerkve.¹⁾ Hišo božjo so onečastili, odstranili iz nje vse kipe in podobe ter jo spremenili v protestantski tempelj in v pokopališče odpadnikov. In tam, kjer se je poprej glasila slava Marije in njenega božjega Sina, opravljali so zanaprej v nepopisljivo žalost vseh pravovernih katoličanov odpadniki svoje krivoverske obrede in pokapali svoje privržence, kajti protestantizem je imel v Stubenbergih blizu 100 let močno zaslombo. Baltazar, sin zgoraj imenovanega Franca Stubenberskega, ki je po njem bil Vurberg podedoval, je protestantski duhovniki v Vurbergu celo s posebno ustanovo zagotovil obstanek. V nekem izpisku od dne 7. nov. 1589, katerega so podpisali Bolfenk Stubenberski starejši, Sigmund Friderik baron Herbersteinski, Jurij Stubenberski starejši, Janez Stubenberski — in še nekateri drugi, nahaja se namreč sledeča točka iz oporoke imenovanega Baltazarja Stubenberskega: »Und weill fürs Neunte, die Kirch zu Wurmberg der Theillung nicht incorporirt worden, so solle ein Evangelischer von einer Er. Löbl. Landtschafft bestelten Rainen Ministerio zu Grätz examinierter vnd approbierter Prediger zu Gottes Lob vnd Ehr fort Pflanz: vnd auss braitung seines heilligen vnd allein selligmachenden Namens auss gemeinen der Herrn gebrüeder Sackhl unterhalten, vnd dits orts khain Prediger ohne aller der herrn gebrüeder Vorwissen vnd consens entweder abgefertigt oder von neuen aufgenomben werden.«²⁾

V smislu te določbe je protestantska deželna vlada poslala v Vurberg predikanta Jurija Lautenschlagerja,

¹⁾ O teh žalostnih časih poroča Jožef Maksimilijan Heipl, višji duhovnik v Bruck-u, ki je od l. 1709. do 1730 v Ptujju župnikoval, dne 30. aprila 1735 škofu ter pravi, da zaradi tega, ker je požar v Ptujju leta 1704. uničil vse stare listine, ne more sicer „authentice“ dokazati, da je v Vurbergu bil svoje dni nameščen lasten vikar, — toda „so vill ich von meinen vorfahrer vernomben, seye tempore Lutheranismi der Pfarrvicarius bey dem Fenster hinausgeworfen vnd der Pfarrhoff demolirt worden, der grosse weingarten, welicher noch heintiges tags der Pfaffen Weingart genandt wird, ist der Pfarr gewaldthetig endtnomben, mithin dem vicario die proventus benomben worden“. (Kn. šk. arhiv v Mariboru.)

²⁾ Knezoskofijski arhiv v Mariboru.

ki pa je vsled priporočila Stubenbergov dobil dne 31. avgusta 1593 boljšo službo v Vindenavi pri Mariboru. A ko je tamošnja cerkev in pokopališče dne 8. januarja 1600 razdjala posebna od vlade na slov. Štajar poslana komisija, odbežal je predikant Lautenschlager nazaj v Vurberg, kjer je februarja t. l. pokopal sinčka slivniškega grajščaka, Adama Koloniča, ker ga v Vindenavi niso smeli pokopati.¹⁾

Pa ta mrlič ni edini protestant, ki v Vurbergu počiva, kajti tam je pokopanih še več drugih protestantov, katerih grobni spomeniki se še dandanes nahajajo.

Sreča za našo domovino, da je v tej pretužni dobi sekovsko škofijo vladal mož, ki je bil od krščanskega duha skoz in skoz prešinjen, neprestrašen in jeklenega značaja, za resnico in pravico vnet in goreč višji pastir, katerega zgodovina po vsej pravici slavi in ga apostola Štajarske imenuje, namreč Martin Brenner. Ta je s pomočjo nadvojvode Karola in po tega smrti Ernesta in Ferdinanda trebil in skoraj do cela iztrebil pogubljivo seme krivovere iz dežele in uredil precej zmedene in žalostne cerkvene razmere na Štajarskem. Pričeto delo je nadaljeval njegov istotako slavni naslednik, Jakob Eberlein.

V tem času tako imenovane protireformacije, ko se je protestantizem moral umakniti katoliški veri in je krščanstvo, prerojeno in vsake zmote očiščeno, začelo kazati svojo oživljajočo moč, se je tuči v Vurbergu marsikaj predrugačilo. Takratni lastnik gradu, Jurij Stubenberški, višji dedni točaj na Štajarskem in od dežele nastavljeni konjiški stotnik v okrožju med Muro in Dravo, je kot strasten luteran z nekaterimi svojimi brati leta 1625. rajši domovino zapustil ter se na Nemško preselil, kakor da bi se bil krivoveri odpovedal.²⁾

* * *

¹⁾ J. Orožen, Das Bisthum und die Diözese Lavant, I., 331 in 340.

²⁾ J. A. Janisch, Top.-stat. Lexikon v. St., III., 1028.

Ravno zaradi tega je Vurberg že dne 24. aprila 1616 prodal Filibertu Schranzu Schranzeneškemu in Forchtensteinskemu in njegovim dedičem, toda z različnim pogojem, da mora, ako bi prej ali poznej hotel on ali kateri njegovih naslednikov grajščino zopet prodati, njo najprej Stubenbergom ponuditi.¹⁾ Kakor Janez Filibert Schranz v posebnem pismu, danem v Vurbergu dne 28. maja 1616, poudarja, je Jurij Stubenberški sicer prodal grajščino Vurberg z vsem, kar k njej spada, a razločno si je pridržal cerkev in zemljišče, okoli nje z zidom obdano, kjer so Stubenbergi imeli svoje pokopališče.²⁾ Z ozirom na to so Stubenbergi še nekaj časa posedali in izvrševali patronstvo čez cerkvico Matere božje v Vurbergu, a po letih so morali tudi to prepustiti lastnikom gradu.

Janez Filibert Schranz je bil sin Bolfenka Schranza, dvornega kancelarja nadvojvode Karola II., ter se je večinoma v Gradcu mudil. On Vurberga ni dolgo posedal. Že dne 18. marcija 1619 ga je prodal Bolfenku Sigmundu baronu Herbersteinskemu, ta pa dne 21. sept. 1627 baronu Janezu Wechslerju. Kupnina je znašala »Sechzig Tausend gulden Reinisch, jeden derselben zu fünfzehn Bazen oder Sechzig Khreuzer zurechnen, und der Frauen von Herberstain zu einem Leykhauff zwei Hundert Ducaten in Golt sambt einem Khlepper als guet ers Herr Obrist zu diser Zeit haben khan«.³⁾

Janez Wechsler, dne 28. februarja 1619 v stan barona povzdignjen, bil je c. kr. dvorni vojaški svetovalec in polkovnik ter je umrl v Vurbergu, kjer mu je sin Jurij Seifried postavil lep nagrobni spomenik. Tudi njegova soproga, Ana Katarina, roj. Haslinger, končala je dne 24. julija 1629 življenje v Vurbergu, kjer ima istotako lep nagrobnik.

Po njuni smrti je Vurberg podedoval imenovani sin Jurij Seifried baron Wechsler. Oženjen z Marijo, roj. Urschenbeckh, je po smrti svoje soproge od svoje tašče Marjete, udove rajnega Jurija Kristofa Urschenbeckha, dne 5. septembra 1637 za 105.000 gold. dobil

¹⁾, ²⁾ in ³⁾ Listine v knezoškofijskem arhivu v Mariboru.

tudi Riegersburg.¹⁾ Ko pa je že leta 1638. brez otrok umrl, dobila je Vurberg njegova sestra Liza Katarina, omožena baronica Galler, v obče »hudobna Liza« imenovana. Njen prvi soprog je bil Janez Viljem baron Galler, c. kr. dvorni vojaški predsednik in trdnjavski poveljnik v Koprivnici. Njej Vurberg nikakor ni dopadel. Vse rajši se je mudila pri svojem strijcu Sigmundu v divno ležečem Riegersburgu. Vsled njegovega nasveta in obljube, da jej bode Riegersburg sporočil, prodala je že dne 12. julija l. 1639. Vurberg Güntherju baronu Herbersteinskemu ter se je za vselej preselila v Riegersburg, kjer je kot baronica Stadl dne 12. februvarija 1672 končala svoje živahno in v marsičem zanimivo življenje.²⁾

Günther baron Herbersteinski, novi lastnik Vurberga, se je narodil dne 6. februvarija 1594. Bil je ustanovnik stranske panoge Herbersteinske rodovine, ki se je Vurberška imenovala ter je posedala tudi Hrastovec, Neuberg in Lankovico. L. 1651. je podedoval še Vitomarce, Hvaletince, Gerlince in Rogoznico ter je umrl v Hrastovcu dne 4. avgusta 1655. Njegovi telesni ostanki počivajo v žerfu župnijske cerkve Sv. Lenarta v Slov. goricah.³⁾

Sledil mu je Jurij Günther baron Herbersteinski, najstarejši njegov sin, oženjen z Marijo Magdaleno grofico Wolkenstein. Ta je l. 1663. od Jurija Seifrieda grofa Dietrichsteinskega kupil Starošince ter je v svoji oporoki z dne 14. julija 1663 določil, naj se njegovo truplo pokoplje v cerkvi Matere božje v Vurbergu, kateri je z ozirom na to volil 1000 gld. za 12 sv. maš v letu.⁴⁾

Po njegovi smrti je l. 1667. podedoval Vurberg njegov sin Erazem Friderik grof Herbersteinski, ki je postal deželni predsednik na Štajarskem. Bil je zelo samooblasten gospod. Blizu 20 let je opirajé se na svoje

¹⁾ in ²⁾ J. A. Janisch, Top.-stat. Lexikon v. St. II., 700 in 702.

³⁾ J. Orožen, Das Bisthum und die Diözese Lavant, I., 190.

⁴⁾ Knezoškofijski arhiv v Mariboru.

vogtijske in fevdne pravice čez cerkev Sv. Lenarta v Slov. goricah, delal tamošnjim župnikom velike sitnobe in gmotno škodo. Še le 27. maja 1689 je bil dolgotrajni prepir s posebno pogodbo poravnán.¹⁾

Umrl je v Hrastovcu, 60 let star, dne 5. februvarija 1691 ter počiva pri Sv. Lenartu v Slov. gor.²⁾ Nekaj let poprej, namreč koncem januarija 1687 je umrla njegova mati Marija Magdalena.

Ker Erazem Friderik ni imel otrok, podedovala je Vurberg njegova sestra Kristina Krescencija, ki je do l. 1683. bila omožena z grofom Aleksandrom Leslie. Ko pa je on septembra t. l. našel pred Dunajem v krvavem boju s krvoločnimi Turki častno smrt, zaročila se je z Maksimilijanom Sigmundom grofom Herberstein-Pusterwald, po tega smrti pa dne 28. septembra 1715 z Ignacijem Marijo grofom Attems. Ž njim so začeli grofi nemškega cesarstva slavni Attemsi posedati Vurberg, ki je po tej rodovini dosegel ne le obširna posestva, temveč tudi slavno ime.

* * *

Ignacij Marija grof Attems je bil najmlajši sin Janeza Friderika grofa Attemsa in Marije Frančiške, roj. markezinje Strozzi, ter se je narodil l. 1650. Postal je c. kr. komornik, l. 1683. svetovalec dvorne komore, dne 10. februvarija 1691 ud štajarskih deželnih stanov ter je deloma po kupčiji, deloma po ženitvi k materini dedščini spravil še sledeče grajščine in gradove: Brežice, Slov. Bistrice, Stattenberg, Gösting pri Gradcu, Reichenburg, Hartenstein, Podčetrtnek in Vurberg. Kot svetovalec dvorne komore je bil od l. 1687. do l. 1698. za časa turških vojsk ob enem višji deželni vojni in provijantni komisar na Štajarskem ter si je v tem oziru nabral mnogo zaslug za državo. Zato je postal tajni

¹⁾ J. Orožen, Das Bisthum und die Diözese Lavant, I., 185 in 186.

²⁾ Tisti, I., 190.

svetovalec in slednjič še predsednik tajnega svetovalstva cesarja Karola VI.

Izmed činov njegove bogoljubnosti in pobožnosti zasluži pred vsem ta omenjen biti, da je v Brežicah dal tamošnji l. 1660. ustanovljeni in od udove grofice Frankopan bogato obdarovani samostan frančiškanov z lastnimi stroški iz nova postaviti. Tudi v Vurbergu si je s svojo drugo soprogo Kristino Krescencijo zagotovil blag spomin, kajti s svojimi volili je postavil temelj k poznejši ustanovitvi tamošnje duhovnije.

S prvo soprogo, Marijo Regino, hčerjo Jurija Andreja grofa Wurmblanda-Stuppach in Sidonije Lize baronice Croneckh, s katero je bil dne 5. februarja 1685 poročen, imel je sedem otrok, namreč šest sinov in eno hčer.

Po smrti prve soproge vzel je 28. septembra 1715 v zakon že imenovano Kristino Krescencijo, roj. grofico Herberstein, ki je takrat bila sicer že precej priletna, a zato bogata.

Ignacij Marija grof Attems je umrl dne 11. dec. 1732, 82 let star, soproga Kristina Krescencija pa dne 27. aprila 1737, 79 let stara. Oba sta pokopana v frančiškanski cerkvi v Gradcu, kjer imata tik kapele žalostne Matere božje velik in lep spomenik iz rudečega mramorja. ¹⁾

Po njuni smrti je Vurberg prevzel Ignacija Marije najstarejši sin, Franc Dizmas grof Attems. Rojen dne 6. avgusta 1688 je še le 22 let star postal svetovalec dvorne komore, za cesarja Karola VI. tajni svetovalec in namestnik ali podpredsednik, leta 1738. pa predsednik dvorne komore v Gradcu. Ko pa je slednja prenehala, bil je leta 1748. imenovan predsednikom najvišjega »Revisorii« ter je umrl v Gradcu dne 19. maja 1750.

Bil je dvakrat oženjen ter je imel 17 otrok. S prvo soprogo, Marijo Zofijo grofico Herberstein, ki se je narodila 12. avgusta 1694, bil je poročen dne 26. februarja 1713. Ko mu je pa ta že 20. marcija 1714

¹⁾ „Grazer Volksblatt“, 1879 št. 15 v prilogi.

vsled poroda umrla, vzel je dne 2. februvarija 1717 v zakon Marijo Julijano grofico Wildenstein, rojeno dne 6. decembra 1697. Ta mu je rodila 15 otrok ter je umrla 25. januvarija 1764.

Po smrti Franca Dizmasa grofa Attemsa je Vurberg l. 1750. prevzel njegov starejši sin Ignacij Marija.

Narodil se je dne 27. februvarija 1714 ter je postal l. 1739. vladni svetovalec v Gradcu, l. 1741. c. kr. komornik, l. 1760. pa pravi tajni svetovalec. Umril je dne 18. junija 1762, zapustivši 12 otrok. Peti izmed njih, namreč Ferdinand Marija, rojen dne 22. januvarija 1746, je z majoratom prevzel Vurberg in druge grajščine ter je postal l. 1770. c. kr. komornik, l. 1772 vladni svetovalec, l. 1780. pooblaščenec gospode na Štajarskem, l. 1800. pa deželni glavar in tajni svetovalec. L. 1811. je bil imenovan kuratorjem Jovanišča v Gradcu, ter je bil l. 1815. odlikovan z velikim križem Leopoldovega reda, l. 1818. pa izvoljen za podpredsednika c. kr. kmetijske družbe na Štajarskem.¹⁾

Ferdinand Marija grof Attems pa pri tolikih javnih poslih ni domačega gospodarstva zanemarjal, temveč je v teku let obseg vurberške grajščine zdatno povečal in s tem njene dohodke pomnožil. Že dne 28. avgusta 1773 je od udove dne 27. aprila 1770 umrlega Franca Karola barona Moskhon, Ane Marije, roj. baronice Webersperg, kupil svobodno hišo v Ptuju, ki je zaradi obilnih zemljišč bila obdačena s 87 gid. 37 kr. Dve leti pozneje je od Ludvika grofa Khüenburga kupil županijo Koreno pri Dravi, dne 18. avgusta 1794 pa od Marije Ane grofice Molza, roj. pl. Rosenzweig, več gosposkih davščin pri Ptuju. Vsled tega je vurberška grajščina, ki je do l. 1773. odrajtovala le 177 gld. 34 kr. deželnega davka, morala zanaprej plačevati 283 gld., 1 šil. in 48 kr.²⁾

Razun Vurberga je posedal Ferdinand Marija grof Attems še Dornovo z Markovci, Sv. Križ, Lučnik in

¹⁾ C. Schmutz, Hist.-top. Lexikon v. St., I., 75.

²⁾ Sim. Povoden, Bürgerl. Lesebuch, 708.

Podgoro na Primorskem, Falkenstein, Tanzenberg, Brežice, Reichenburg, Podturen, Landsberg, Hartenstein in Bistriški grad.

Od 22. februvarija 1773 oženjen z Marijo Ano, rojeno baronico Gall, s katero je imel devet otrok, ostane v Vurbergu vedno v blagem spominu; kajti ustanovil je tamošnjo duhovnijo in postavil sedanjo lično cerkev Matere božje.

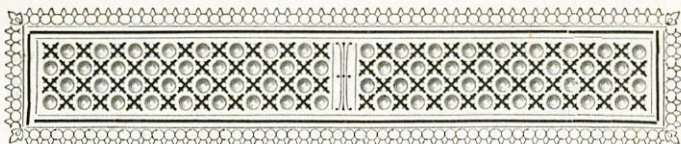
Ko je osivel v službi za domovino, umrl je od mrtvouda zadet zelo naglo dne 23. maja 1820, zapustivši obširna svoja posestva najstarejšemu svojemu sinu, Ignaciju Mariji.

Ta se je narodil dne 24. februvarija 1774 ter je po očetovi smrti postal deželni glavar, l. 1821. tajni svetovalec, pozneje še vitez reda železne krone I. vrste. Umrl je poln zaslug za cesarja in domovino l. 1862.

Po njem je Vurberg podedoval njegov stričnik Friderik grof Attems, deželni poslanec na Štajarskem in ravnatelj štajarske hranilnice, ki je bil kot lastnik v deželno zemljiško knjigo vpisan dne 30. decembra 1864. Ta je grajščino dne 1. maja 1885 prodal Francu Leidenfrostu, veleposestniku in dvornemu vinotržcu na Dunaju, ki se je dal s svojo hčerjo Karolino, omoženo Troll, že dne 6. t. m. kot lastnik vknjižiti. Ko pa je on dne 23. maja 1893. l. 73 let star umrl, postala je imenovana Karolina s svojim soprogom Ferdinandom Troll-om, bivšim dimnikarskim mojstrom na Dunaju, lastnica starodavnega Vurberga.¹⁾

¹⁾ Deželna zemljiška knjiga v Gradcu.

III.

Grajsčina.

Vurberški grad je svoje dni imel lastno gosposko. Tamošnja grajsčina je namreč izvrševala do l. 1850. razun civilne sodnje oblasti čez svoje podložnike tudi deželno — kazensko — sodnijo v njej odkazanem okraju. Politični okraj vurberške grajsčine je obsegal sedanje katastralne občine in kraje: Grajenščak, Krčevino in Vumbah; potem Zaverško ves, Gornji in Spodnji Duplek in Dvorjane ali Sv. Martin; Gornje in Dolnje Koreno, Zimico, Žikarce, Čermljenšak, Selce, Zavrh, Nadvišec, Rogoznico in Stražišče ali Sv. Barbaro. Prve tri spadajo dandanes v ptujski okraj, drugih pet v mariborski, ostale pa k Sv. Lenartu v Slov. gor.¹⁾

Ta okraj, ki je vseskozi hribovit, je početkom tega veka brojil 1149 hiš in 4506 prebivalcev. Obsegal je 10.214 oralov in 1568 □ sežn., in sicer: 2325 oralov 1543 □ sežn. njiv, 1316 oralov 1451 □ sežn. travnikov in sadovnjakov, 3037 oralov 1029 □ sežn. pašnikov, 846 oralov 1328 □ sežn. vinogradov in 2687 oralov in 1016 □ sežn. hoste.²⁾

Podložnike je grajsčina imela v raznih časih različne; kajti grajsčaki so s svojimi kmeti in želarji ravnali, kakor s kakim spremenljivim blagom ter jih niso le prodajali in zamenjavali, ampak tudi zaženili in kot botri eden drugemu dajali za krstni dar.

Najstarejši urbar ali zapisnik podložnikov in dohodkov vurberške grajsčine od l. 1496.³⁾ nam kaže, da

¹⁾ F. Raisp, Pettau, 294.

²⁾ C. Schmutz, Hist.-top. Lexicon v. St., IV., 414.

³⁾ Deželni arhiv v Gradcu.

je grajščina imela podložnike ne le na levi strani Drave, ampak tudi na desni.

Na levi strani Drave našteva urbar sledeče kraje: 1. »Dorffel«, najbrž Dvorjane ali sedanji Sv. Martin; 2. Vumbah (Wumbach), kjer je županil Gregor; 3. Spodnji Duplek (Nider Tewpling) z županom »Gerson-om«; Gornji Duplek (Ober Tewpling) z županom Jurijem; 5. Žitečka ves (Seytendorff), kjer je bil stari Gregor župan; 6. Velika Zimica (Groswinterpach) z županom »Vetterly«; 7. Mala Zimica (Khlain winterpach) z županom Martinom; 8. »Fueswinterpach«; 9. Gornje Koreno (Ober Wurtz) z županom Gašparjem; 10. Dolnje Koreno (Nyder Wurtz) z županom »Togkle«; 11. »Wotschendorff«, najbrž Pečice ali Vinička ves, z županom »Matthe«; 12. Gornja Voličina (Ober Woltsch) z županom »Lovre«; 13. Dolnja Voličina (Nider Woltsch), kjer je grajščina imela dvorec ali gradič (Hoff.) Župan je bil »Doman«. 14. Šetarjeva (Schiltarnn) z županom Tomažem; 15. Selce (Selnitz); 16. Drstelje (Dristal) z županom Jurijem; 17. Dolnja Grajena (Nyder Grayant) z županom Gregorjem; 18. Gornja Grajena (Ober Grayant) in 19. Bačkovce (Patschendorff), kjer je »Wratina« županil.

Na desni strani Drave so navedeni kraji: 1. Dagoše (Lengdorff); 2. Loka (Lakh) z županom Štefanom; 3. Sv. Janez (Sand Johannis) z županom Andrejem; 4. Slovenja ves (Slabendorff), kjer je županil stari Peter; 5. Hodoše (Sybendurftigen) z županom Wolfom; 6. Polskava (Pultzka) z županom Erkonom; 7. Župečja ves (Sawtendorff) z županom »Drasymer«; 8. »Mayd-burg«, najbrž Apače v župniji Sv. Lovrenca na Dravskem polju, kjer stare listine navajajo »Meidsburg«. Ondi je županil »Janso«. 9. Gora (Newstiff) z županom »Drasimer«; 10. »Grosnewndorff« z županom Lenartom; 11. Stanečka ves (Staindorff) z županom Andrejem; 12. »Zwm Forstl« z županom Ivanom in 13. »Schawnbart« z županom Blažem.

Davki so v zapisniku navedeni deloma žitni, deloma denarni ali oboji; določevali so se po velikosti in pridelkih posestva. Od kmetije (huebe) je grajščina

dobivala na levi strani Drave navadno po dva ali tri škafe (mernike) pšenice in 15 vinarjev, na desni pa do šest škafov rži in primeren davek v denarju. Nekateri so morali vrhu tega odrajtovati še po dva do šest škafov ovsa, dve merici kaše in eno merico fižola ali boba.

Kateri podložnik ni imel žitnega davka, plačeval je primerno svoto v denarju, od cele kmetije navadno eno marko ali pa 1 funt vinarjev; želarji so odrajtovali po 4 šilinge ali pa po 30 do 80 vinarjev.¹⁾

Tlake, vozne in ročne rabote, ki je bila takrat v navadi, ta urbar ne našteva; zato so imeli brezdvomno drug zapisnik.

Koncem 18. veka je vurberski grajščini odrajtovalo davek 488 hiš, ki so bile razvrščene v 21 županij. Skupni grajščinski dohodki so po zapisu deželne zemljiške knjige znašali takrat 3799 gld. 26 kr. dominikalne in 182 gld. 53 kr. 1 *dl.* rustikalne štibre.

Podložniki so bivali v sledečih krajih: Arjavce, Dragovič, Grajena, Grajenščak, Jirsevci, Hvaletinci, Kaniža, Krčevina, Sv. Martin, Nadvišec, Placerje, Zavrh, Žikarci, Selce, Žihlava, Sovjak, Starošinci, Mestni vrh, Stražišče, Drstelje, Čermljenšak, Zimica in Vumbah.²⁾

Vsled l. 1850. in 1851. dognane rešitve znaša odškodna glavnica 97.619 gld. 20 kr. srebra.³⁾

Kakor svoje dni, poseda grajščina še tudi dandanes obširna lastna zemljišča. Ta so l. 1859. merila vkup 1006 oralov in 1300 □ sežnjev, in sicer: 113 oralov 200 sežn. njiv, 173 oralov travnikov, 41 oralov 200 □ s. pašnikov, 56 oralov vinogradov, 618 oralov 900 □ sežn. hoste, 1 oral 1300 □ sežn. stavišča in 3 orale 1300 □ s.

¹⁾ Vrednost denarja ni bila povsod in vedno enaka, temveč se je spreminjala po kakovosti kovine. V 14., 15. in deloma še v 16. veku so v obče bili v navadi srebrni vinarji (pfeninc — *dl.*), katerih je šlo 12 na kratki, 30 pa na dolgi ali navadni šiling (β). Osem navadnih šilingov ali 240 vinarjev je bil 1 funt — navadno tudi marka imenovan. (A. Ziemann, *Mittelhochdeutsches Wörterbuch*, 238 in 293.)

Oglejska marka je bila manj vredna, kajti računali so pol-drugo za 1 funt.

²⁾ C. Schmutz, *Hist.-top. Lexicon v. St.*, IV., 414.

³⁾ Dr. F. X. Hlubek, *Ein treues Bild d. H. St.*, 127 in 83.

nerodovitne zemlje. Med njive in travnike všteti so tudi sadovnjaki.¹⁾

Mnogovrstne sodnijske, davkarske in gospodarstvene posle oskrbovali in opravljali so s pomočjo raznih nižjih uradnikov in pisarjev tako imenovani oskrbniki ali »ferboltarji« (Praefecti — Pfleger — Verwalter), ki so do l. 1850. bili tudi okrajni komisarji, krajni in kriminalni sodniki, tedaj vsekako veljavne in imenitne osebe. Ljudstvo se jih je zelo balo, kajti bili so strogi in večinoma zelo trdosrčni. Zaradi kake majhne zamere dali so kmeta takoj v »kajho« zapreti ali pa na klop položiti, da mu jih je berič — »licitor« — nameril.

Naj navedemo tukaj nekatere oskrbnike vurberške grajščine, katere smo v raznih zapisnikih zasledili.

Narringer Krištof, 1469, 1470. Bil je s svojim gospodom Janezom Stubenberškim pristaš Andreja Baumkircherja.²⁾

Wanster Simon, oskrbnik v Vurbergu, je dne 2. marca 1498 pečatil listino, s katero je ptujski meščan Jurij Hutar prodal Matiji Tančiču dva vinograda na Gornji Grajeni.³⁾

Ennstaller Jurij, Stubenbergov oskrbnik v Vurbergu, je l. 1546. tožil lastnika Markovec, Preinerja, zaradi Šturmovca pri deželni vladi.⁴⁾

Pibertaller Janez Jakob, oskrbnik v Vurbergu je dne 7. avgusta 1683 prosil deželno vlado, naj bi mu dva centa smodnika poslala, pa ni nič dobil.⁵⁾

Flosser Janez Mihael pl. Rosenfeldt, oskrbnik od 1700 do l. 1720, potem v Ormožu.

Knez Janez Mihael, »Praefectus apud Excell. D. D. Comitum ab Attembs« je bil 9. julija 1725 v Mariboru poročen z Marijo Cecilijo Protman.

¹⁾ Dr. F. X. Hlubek, Ein treues Bild d. H. St., 127. in 83.

²⁾ Dr. Alb. v. Muchar, Gesch. Steierm., VIII., 53, 54, 65, 66, 67 in 73.

³⁾ Izvirna listina na pergamentu pri minoritih v Ptuj.

⁴⁾ Izvirna listina v Dornovi.

⁵⁾ Beitr. z. K. steier. Gesch., XX, 80.

Purgaj Janez Jurij, 1728 oskrbnik v Vurbergu, koder je koncem l. 1731. odšel v Negovo, kjer je služboval do l. 1752.

Roth Gašpar Jožef, oskrbnik 1740.

Essel Mihael, »Praefectus« 1746, 1747.

Kuglmayr Franc Anton, oskrbnik 1748—1751. Njegov v Vurbergu dne 7. sept. 1751 rojeni sin Jož je postal benediktinec z redovnim imenom P. Gothar ter je bil 17. aprila 1788 izvoljen opatom v Admont.

Frankl Jakob Jožef, oskrbnik v Vurbergu 1751 do 1761.

Pichler Franc, oskrbnik 1761—1771.

Wagner Jožef, oskrbnik 1771—1776.

Perizhoff Janez Nep. Franc pl. Ehrenheimb, oskrbnik 1776—1780.

Seraphin Jožef Janez, oskrbnik 1780—1805.

Dežman Anton, oskrbnik 1805—1807.

Friedrich Inocencij, oskrbnik od l. 1807. do 1. julija 1833, ko je 53 let star umrl.

Satory Jožef, oskrbnik od l. 1833 do svoje smrti dne 30. oktobra 1844. Ta je župniji sporočil 1000 gl. srebra.

Lipič Anton, oskrbnik od leta 1844. do 10. julija 1862, ko je umrl.

Ramuta Franc, večletni uradnik v Vurbergu, je postal l. 1862. oskrbnik ter je umrl 27. aprila 1868 star 73 let.

Lesser Vinko, oskrbnik od l. 1868. do svoje smrti 11. sept. 1875.

Sužnik Ferdinand, oskrbnik od l. 1875., je bil let 1884. odstavljen.

Zeiler Jožef, oskrbnik 1884—1887.

Vetter Pavel, oskrbnik 1887—1889.

Adamec Karol, oskrbnik od 1. junija 1889.

